

Identifying the Components and Indicators for Establishment Employment-oriented Secondary Education

Mohammad Nikkhah^{1*}

1. Department of Educational Sciences, Farhangian University, Tehran, Iran, m.nikkhah22@cfu.ac.ir

Article Info

ABSTRACT

Article type:

Research Article

The research aimed to identify the components for implementing employment-oriented upper secondary education. The research method was descriptive-analytical (mixed), and its statistical population consisted of vice principals, educational experts, and upper secondary school principals of Chaharmahal and Bakhtiari province (342 people). Using purposive sampling (theoretical saturation), 61 participants were interviewed. Based on the axial and open codes extracted from the interview and review of related sources, a researcher-made closed-response questionnaire was developed with 6 components, 69 items, and two states (current and desired). The validity and reliability of the instrument were confirmed by experts and the reliability coefficient of the questionnaire questions was calculated to be 0.88. Data were analyzed using Maxqda, SPSS26, and Smart-PLS software. For establishing employment-oriented secondary education, six axial codes and 69 open codes were extracted, including fostering and strengthening career orientations and skills, employment-oriented curriculum characteristics, interaction of the program with agencies and the labor market, families and the local community, and course resources. According to the results of the questionnaire, although in the ideal situation, the proposed components should be given a lot of attention, in the current situation, they are given little attention. After designing the research model based on structural equations, checking the fit of the measurement, structural, and overall models confirmed that the research model was confirmed. Therefore, although one of the program's objectives is to train graduates with employment-oriented characteristics, achieving this objective has not met expectations, and the components and indicators presented in this study should be considered when designing and implementing the curriculum.

Keywords:

Secondary Education,
Curriculum, Employment-
Oriented.

Article history:

Received: 12 July 2025

Reviewed: 01 November 2025

Accepted: 15 November 2025

Published: 22 January 2026

Citation (APA): Nikkhah, M. (2025). Identifying the Components and Indicators for Establishment Employment-oriented Secondary Education. *Iranian Journal of curriculum studies*, 20 (79), 157 - 178

 <https://doi.org/10.22034/jcs.2025.516902.2426>

© The Author(s).

Publisher: Iranian Curriculum Studies

Extended Abstract

Introduction

The secondary school is of great importance in preparing young people for employment. Therefore, employment-oriented education is always considered by all societies. Employment-oriented education, by creating a set of skills, knowledge, perception and personal characteristics, increases the employability and success of individuals in their chosen careers in a way that guarantees individual and societal benefits. However, one of the serious problems of this course is the inability of graduates to enter the labor market and employment.

Objectives

Identifying the components and indicators of employment-oriented upper secondary education establishment, 2. Comparing the current and desired status of using the aforementioned components, and 3. Designing a structural equation model for the establishment of employment-oriented upper secondary education.

Research Method

The type of research is applied, its method is descriptive-analytical, and the data were collected using a mixed method. The research population was 342 people, vice-principles, experts, and managers of Chaharmahal and Bakhtiari high schools. In the qualitative method, 61 people were interviewed purposefully and until theoretical saturation was reached (general guidance method), and after implementing open and axial codes, their validity was examined. To compare the current and desired status of using indicators and presenting a conceptual model, a closed-response questionnaire (6 components and 69 items) was used. The questionnaire was created by studying sources and analyzing interviews, and its validity was confirmed by 6 experts, and its reliability coefficient was calculated to be 0.88.

Findings

A) By analyzing the interviews, 6 core codes and 69 open codes were extracted for the establishment of employment-oriented secondary education: 1. The need to familiarize and strengthen career and employment trends and skills in graduates (15 indicators), 2. Developing and improving the employment-oriented features of the curriculum (15 indicators), 3. Interaction of the course with various agencies (14 indicators), 4. Interaction and connection of the course with the labor market (9 indicators), 5. Completing and updating the course infrastructure and resources in line with the development of job skills (10 indicators), and 6. Interaction of the course with families and the local community, to attract their participation in expanding the job skills of students (6 indicators).

B) According to the results of the questionnaire, although for the establishment of employment-oriented secondary education, the components and indicators of employment-oriented education should be given great attention (desired situation), but they are given little attention (current situation). (C) Based on the findings of the desired state of the research model designed based on structural equations and examining the fit of the measurement, structural, and general models, the research model was confirmed.

Conclusion

According to the results of this research and previous research, the secondary education curriculum has failed to create job skills in students for various reasons, including being theoretical, traditional, and impractical and not being in harmony with the needs of society, the labor market, employment, and skill standards. Therefore, it is necessary for policymakers and curriculum planners, educational officials, school administrators, and teachers to pay attention to the components, indicators, and components presented in this research when designing and implementing the course curriculum.

شناسایی مؤلفه‌ها و شاخص‌های استقرار آموزش متوسطه دوم اشتغال محور

محمد نیکخواه^{*۱}

۱. گروه علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران m.nikkhah22@cfu.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله اصیل پژوهشی	هدف مقاله شناسایی مؤلفه‌های استقرار متوسطه دوم اشتغال محور بود. روش پژوهش توصیفی-تحلیلی (ترکیبی) و جامعه آماری آن معاونان و کارشناسان آموزشی و مدیران متوسطه دوم استان چهارمحال و بختیاری (۳۴۲ نفر)، بود. به روش نمونه‌گیری هدفمند (اشباع نظری) با ۶۱ نفر مصاحبه شد. طبق کدهای محوری و باز مستخرج از مصاحبه و مطالعه منابع مرتبط، یک پرسشنامه محقق‌ساخته بسته‌پاسخ با ۶ مؤلفه و ۶۹ گویه و دو وضعیت موجود و مطلوب تهیه شد. روایی و اعتبار ابزار توسط متخصصان تأیید و ضریب پایایی سؤال‌های پرسشنامه، ۰/۸۸ محاسبه شد. داده‌ها از طریق نرم‌افزارهای Maxqda، SPSS26 و Smart-PLS تحلیل شدند. برای استقرار آموزش متوسطه اشتغال محور، ۶ کد محوری و ۶۹ کد باز، شامل ایجاد و تقویت گرایش و مهارت‌های شغلی، ویژگی‌های اشتغال محوری برنامه درسی، تعامل دوره با دستگاه‌ها و بازار کار، خانواده‌ها و جامعه محلی و منابع دوره، استخراج شد. طبق نتایج پرسشنامه گرچه در وضعیت مطلوب باید در حد زیادی به مؤلفه‌های مطرح شده توجه شود، اما در وضعیت فعلی در حد کمی به آنها توجه می‌شود. بعد از طراحی مدل پژوهش بر اساس معادلات ساختاری، بررسی برازش مدل‌های اندازه‌گیری، ساختاری و مدل کلی، حاکی از تأیید مدل پژوهش بود. بنابراین گرچه یکی از هدف‌های دوره تربیت دانش‌آموختگان برخوردار از ویژگی‌های اشتغال محوری است، اما دستیابی به این هدف در حد انتظار نبوده و هنگام طراحی و اجرای برنامه درسی دوره، باید به مؤلفه‌ها و شاخص‌های ارائه شده در این پژوهش توجه شود.
کلیدواژه‌ها: آموزش متوسطه، برنامه درسی، اشتغال محوری.	
تاریخچه مقاله: تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۴/۲۱ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۸/۱۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۸/۲۴ تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۱۱/۰۱	
استناد به این مقاله: نیکخواه، محمد. (۱۴۰۴). شناسایی مؤلفه‌ها و شاخص‌های استقرار آموزش متوسطه دوم اشتغال محور. <i>مطالعات برنامه‌ریزی</i> ، ۲۰ (۷۹)، ۲۲ - ۱۷۸ - ۱۵۷. https://doi.org/10.22034/jcs.2025.516902.2426	
© نویسندگان ناشر: انجمن مطالعات برنامه‌ریزی ایران.	

مقدمه

آماده‌سازی نوجوانان و جوانان برای اشتغال همواره یکی از هدف‌های مهم سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان حوزه‌های مختلف سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و به‌ویژه آموزشی بوده و موفقیت دانش‌آموختگان نظام‌های آموزشی در دستیابی به یک حرفه و شغل، دهه‌های اخیر مورد توجه قرار گرفته است. دوره متوسطه از جمله دوره‌های مهم، حساس و مؤثر در زندگی فردی اجتماعی است و در این دوره قسمت اعظم استعدادهاى خاص نوجوانان و جوانان بروز می‌کند و مسائل جدید زندگی نظیر انتخاب رشته، انتخاب حرفه و شغل، اداره خانواده ذهن آنان را به خود مشغول می‌دارد (Hosseini et al, 2023) و دانش-آموزان آن با انتخاب شغل و اشتغال فاصله چندانی ندارند و در پایان آن باید مقدمات اشتغال در آن فراهم شود تا بتوانند با توجه به آموخته‌های خود به بازار کار راه یافته و زندگی مستقلی را آغاز کنند (Shfieabadi, 2011). یکی از دغدغه‌های اصلی این دوره ارتباط آن با نیازها و تحولات دنیای کار است و افرادی که ۱۲ سال از پربارترین دوران عمر خود را صرف تحصیل می‌کنند، امیدوارند که در پایان دوره متوسطه جذب بازار کار شده یا به دوره‌های آموزش عالی راه یابد (Karakaya, Plasman & Rcyx, 2007). اما این دوره در زمینه آماده‌سازی افراد برای ورود به بازار کار و اشتغال، همواره با چالش‌ها و مشکلات متعددی روبرو بوده است.

بنابراین مبحث اشتغال یکی از مهم‌ترین موضوعات مربوط به توسعه اقتصادی^۱ و بسط امکانات و پرورش قابلیت‌های بشری برای تقلیل دامنه فقر عمومی، بیکاری و نابرابری (Nasiri, 2016) و امکان دسترسی بیشتر به عوامل تداوم‌بخش و ارتقای سطح زندگی و گسترش دامنه انتخاب‌های اقتصادی و اجتماعی افراد و کشور (Sabeti, Sepehr & Ahmadi, 2014)، است. عوامل متعددی بر توسعه اقتصادی تأثیر دارد، اما آموزش نیروی انسانی ماهر، نوآور، خلاق و کارآفرین، مهم‌ترین آنها محسوب می‌شود (Yayilgan, et al 2015).

مطالعه رابطه بین توسعه اقتصادی، آموزش و سرمایه انسانی، از سال ۱۷۷۶ و با انتشار کتاب Wealth of Nations، توسط Smith شروع شد و با فعالیت‌های سایر اقتصاددانان کلاسیک از جمله Mill (1848) و نئوکلاسیک مانند Marshall (1923)، ادامه یافت. از نیمه دوم قرن ۲۰، با ورود مفهوم سرمایه انسانی به تحلیل‌های اقتصادی، اقتصاد آموزش به مفهومی مستقل تبدیل شد و اقتصاددانانی مانند Schultz (1961)، Becker (1965)، Kuznets (1973) و Polachek & Mincer (1974)، از آموزش به عنوان نوعی سرمایه‌گذاری و کلید توسعه، عاملی برای کسب حداکثر مطلوبیت و جزئی از سرمایه کل کشور یاد کرده‌اند (Emadzadeh, 1999).

از اواخر قرن نوزدهم و صنعتی شدن جوامع، تربیت حرفه‌ای و شغلی به‌طور جدی مورد توجه قرار گرفت و جوامع مختلف، طبق مقتضیات سیاسی، اجتماعی و اقتصادی خود، اشکال گوناگونی از آموزش‌های اشتغال‌محور ارائه نموده‌اند و آموزش اشتغال‌محور به یکی از هدف‌های عمده نظام‌های آموزشی تبدیل شد.

آموزش اشتغال‌محور باعث افزایش مهارت‌های آمادگی شغلی افراد شده تا به آماده‌سازی بهتر آنان برای زندگی در دنیای متحول جهان امروز کمک کند. آمادگی شغلی شامل همه چیزهایی است که افراد باید برای راه‌اندازی یک زندگی شغلی موفق بدانند و مهارت‌های آمادگی شغلی مهارت‌ها و دانشی است که آنان برای موفقیت در بازارکار در دنیای واقعی به آن نیاز دارند (Maleki1, Moosavi & Golestaaneh, 2025).

مهارت‌های شغلی و کارآفرینی باید از طریق آموزش‌های قبل از دوران دانشگاهی دنبال شوند و به عنوان یک مسیر شغلی مناسب مورد تشویق قرار گیرند. چرا که آموزش این مهارت‌ها در اوایل جوانی باعث بهبود تجارب یادگیری فراگیران، افزایش کسب و کارهای نوین و بهبود مدیریت آنها، افزایش پیوند مدارس با صنعت و خلق فرصت‌های آزمون محتوا و روش‌های تدریس و بهبود روند برنامه‌های آموزشی خواهد شد (Malekipour, 2023).

نظریه‌های مختلفی لزوم آموزش اشتغال‌محور را تبیین می‌نمایند، از جمله نظریه‌های: الف) بهبود بهره‌وری آموزشی (کارایی و اثربخشی)، یا لزوم به‌دست آوردن حداکثر ستانده ممکن از دانش‌آموزان، با بهره‌گیری از تمامی نهادهای آموزشی، ب) استقرار مدرسه بهره‌ور، برای پرورش نیروی انسانی در شش ساحت اصلی تربیتی سند تحول بنیادین، از جمله حرفه‌ای-اقتصادی (GholamZadeh, 2024)، ج) خردگرایی اخلاقی و لزوم طراحی معیارهای آموزشی، به‌گونه‌ای که بر اساس عقل، منطق و اخلاق، حداکثر هم‌خوانی را با جامعه و واقعیت‌های آن و بازار کار و اشتغال داشته باشند، د) برنامه درسی زود بازده، یا مجموعه‌ای از فعالیت‌های یاددهی-یادگیری منطبق با نیازهای واقعی جامعه که بلافاصله پس از سپری کردن آن، دانش‌آموزان به‌گونه‌ای توانمند می‌شوند که بتوانند با خوداتکایی و به‌طور مستقل، پا به عرصه فعالیت‌های اقتصادی و خوداشتغالی بگذارند، ه) رشد حرفه‌ای و حرفه‌آموزی، مبتنی بر دو رویکرد از بالا به پایین که مسئولان آموزشی از طریق برگزاری برنامه‌های مختلف، اقدام به توسعه مهارت‌های حرفه‌ای و شغلی دانش‌آموزان می‌کنند و از پایین به بالا، که دانش‌آموزان خودشان برنامه‌های توسعه شغلی و حرفه‌ای‌شان را به‌روش‌های گوناگون شروع و پیگیری می‌کنند، و) تأمل در برنامه درسی و لزوم ایجاد تغییرات دائمی در فرآیندهای آموزشی، متناسب با شرایط و موقعیت اجتماعی و اقتصادی دانش‌آموزان توسط معلمان و مسئولان و ز) آینده پژوهی و لزوم شناسایی نیازهای شغلی آینده جامعه و دانش‌آموزان و متناسب‌سازی برنامه‌های درسی با آنها (Parsamehr, Jafari & Shafipour, 2020).

آموزش اشتغال‌محور، از طریق ایجاد مجموعه‌ای از مهارت‌ها، دانش، ادراک و خصوصیات شخصی در افراد باعث افزایش قابلیت‌های اشتغال یا اشتغال‌پذیری^۱ و فرصت‌های کسب اشتغال و موفقیت آنان در مشاغل انتخابی، به نحوی که منفعت فردی آنان و جامعه را تضمین کند، می‌شود (Farang, et al, 2022).

آموزش اشتغال‌محور دارای رویکردهای متعددی است (Akidi, Parsa & Elhampur, 2020) آنها را به شکل سه رویکرد الف) حرفه‌آموزی یا ارائه درس‌های حرفه‌ای محض در مؤسسه‌های خاص و مستقل فنی و حرفه‌ای برای آماده-سازی جوانان برای کسب، ب) یک‌پارچه‌سازی آموزش‌های عملی و نظری از طریق کمرنگ کردن مرز بین آموزش‌های حرفه‌ای و علمی و ارتقاء دانش عمومی افراد برای تکمیل دانش فنی آنان و ج) پرورش صلاحیت‌ها و مهارت‌های پایه با این دیدگاه که موفقیت شغلی، افزون بر چیرگی در مهارت‌های علمی و عملی مستلزم وجود یک سری مهارت‌ها و عادات فردی و رای یک شغل خاص مانند ارزش‌گذاری برای کسب و کار، مسئولیت‌پذیری، مخاطره‌پذیری، انعطاف‌پذیری و غیره هستند، آورده‌اند.

همچنین Binaghi & Saedi (2001) در زمینه برنامه درسی و اشتغال‌محور، رویکردهای زیر را مطرح نموده‌اند: الف) حرفه‌آموزی، از طریق پرورش صلاحیت‌ها و مهارت‌های پایه برای آمادگی حرفه‌ای در دوره ابتدایی و یک‌پارچه‌سازی آموزش عملی و نظری در دوره متوسطه برای تقویت مهارت‌های حرفه‌ای. در قالب این رویکرد، سه الگوی اساسی

مدرسه-محور^۱ و حرفه‌آموزی در محیط آموزشی و تا حدی ارتباط با صنعت برای پربارسازی آموزش‌های مهارتی، کار-محور^۲ و بازشدن پای دانش‌آموزان به صنعت از طریق برقراری ارتباط نزدیک بین مدرسه و صاحبان صنایع و مدرسه/کار-محور^۳ و محول کردن هم‌زمان بخشی از فرآیند آموزش دانش و مهارت‌های شغلی به مدارس و بخشی به صاحبان صنایع، مطرح است، ب) یک‌پارچه‌سازی آموزش‌های عملی و نظری، از طریق تجدید نظر در درس‌های نظری و برداشتن مرزهای بین آموزش‌های نظری، عملی و حرفه‌ای و درهم تنیده‌سازی آنها و ارتقای کیفیت آموزش‌ها با توجه به آخرین فناوری‌های بازار کار، تجارت و صنعت و ج) آموزش صلاحیت‌ها و قابلیت‌های شغلی و مهارت‌های پایه و عادت‌های فردی مانند ارزش‌گذاری برای کسب کار، مسئولیت‌پذیری، مخاطره‌پذیری، انعطاف‌پذیری، اعتماد به نفس، مهارت‌های ارتباطی و تعاملی، حل مسئله و تصمیم‌گیری و غیره.

برای آموزش اشتغال‌محور مؤلفه‌های متعددی مطرح شده است. از جمله طبق مطالعات Valian, Zamani & Ghorchian (2025)، برای برنامه درسی اشتغال‌محور، چهار مقوله شامل هدف‌های فردی (مهارتی، عاطفی، شناختی)، روش‌های تدریس (عملکردمحور، خلاقانه، مسئله‌محور)، شایستگی‌های استادان (آموزشی، حرفه‌ای، پژوهشی) و تجهیزات و زیرساخت‌ها (فناوری و اطلاعات و مهارتی) شناسایی شده است. Farang, et al (2023)، مؤلفه‌های مالی و فیزیکی، منابع انسانی، آموزش و یادگیری، علمی و نوآوری، تربیت اقتصادی و اجتماعی، مدیریت و ارزیابی، مشاوره تحصیلی و پرورش جسمی، روحی و روانی را برای مدل اشتغال‌پذیری برنامه درسی، ارائه نموده‌اند و Robinson & Timperley (2007)، تدریس خوب، ساختار و محتوای دوره‌ها و برنامه درسی مرتبط، را به عنوان مهم‌ترین عوامل موفقیت شغلی دانش‌آموختگان معرفی نموده‌اند.

برای گسترش کمی و کیفی نظام‌های آموزشی اشتغال‌محور و کاهش پدیده بیکاری تحصیل‌کرده‌ها، Rahdari, et al, (2015)، لزوم توجه برنامه‌های درسی آنها به بهره‌مندی از روش‌های جدید تدریس، ایجاد تناسب بین محتوا و برنامه‌های درسی و نیازهای روز جامعه، به‌روز رسانی و افزایش سطح کیفی معلمان، کاهش شکاف بین نظام آموزشی و صنعت، توسعه تجهیزات و امکانات آموزشی و استفاده از روش‌های مناسب نظارتی و ارزشیابی دقیق، را ذکر نموده‌اند. همچنین Akidi, Parsa & Elhampur (2020)، برای کاهش نرخ بیکاری دانش‌آموختگان به توجه به تعادل و توازن جنسیتی اشتغال، تعادل در عرضه و تقاضای نیروی کار، شناسایی و حل مشکلات ساختاری بازار کار، اصلاح الگوی توسعه نظام آموزشی متناسب با نیازهای بازار کار، تسهیل و انعطاف‌پذیری قوانین کار، بهبود بهره‌وری و سطح مهارت و تخصص فنی نیروی کار و افزایش امنیت شغلی، Yarmohammadzadeh, et al (2019) به لزوم بهبود کیفیت فرآیند تولید و اجرای برنامه‌های درسی مهارتی با هدف افزایش اشتغال دانش‌آموختگان، Darvishan, et al (2019)، به لزوم جهت‌گیری رویکردهای برنامه‌های درسی از عرضه محوری به سمت تقاضا محوری و پاسخ‌گویی به نیازهای در حال تغییر بازار کار و Matin (2018)، لزوم توجه به مهارت‌های مورد نیاز بازار کار، با بازنگری در برنامه‌های درسی به دلیل افزایش نسبت بیکاری در دانش‌آموختگان دانشگاهی اشاره نموده‌اند.

1. School-Besed Model
2. Work-Based Model
3. School/Work-Based Model

از طرفی بنابر گزارش OECD¹، مدرسه به عنوان مجموعه‌ای از عوامل، ساختار، مواد درسی و برنامه‌ریزی درسی و آموزشی و نهادی که دانش‌آموزان ۱۲ سال از عمر و توان خود را در آنجا می‌گذرانند، از طریق آموزش علوم، فناوری، مهندسی و ریاضی با اجتماع، کار و سرمایه‌گذاری ارتباط برقرار کرده و نقش بسیار ارزنده و اثربخشی را در جهت‌دهی به مسیر تحصیلی و شغلی دانش‌آموزان ایفا می‌کند (Khavari, Seraji & Yousef Zadeh, 2023). مدارس متوسطه، به دلیل فراگیری، برخورداری از تقاضای اجتماعی بالا و وضعیت سنی و موقعیت فراگیران خود، از توانایی‌های لازم برای بنا نمودن پل مستحکم و قابل اعتمادی بین کلاس درس، جامعه و بازار کار و ایجاد نگرش‌ها و مهارت‌های عملی و فهم دانش مرتبط با بخش‌های گوناگون اقتصادی و اشتغال برخوردار هستند (ShariatZadeh, 2013: 12).

میزان برخورداری از آموزش متوسطه یکی از مؤلفه‌های اصلی شاخص‌های رقابت جهانی و نشانه‌ای از رشد و توسعه ملی و عوامل اصلی در رقابت‌های بین‌المللی است. اتمام موفقیت‌آمیز این دوره باعث گسترش شایستگی‌های اجتماعی، مهارت‌های ارتباطی، ظرفیت‌های اشتغال مولد، کاهش فقر و افزایش عدالت اجتماعی و انسجام ملی، کارآمدی اقتصادی و تربیت نیروی انسانی بخش‌های مختلف اقتصادی (Alvarez, 2004)، بالندگی و ارتقاء فرهنگی و بالا بردن فرهنگ عمومی و ملی پویایی سیاسی و آشنایی دانش‌آموزان با مسائل و سرنوشت سیاسی خود و مشارکت آگاهانه سیاسی و تعریف آینده، با توجه به روبرویی با مسائل جدید زندگی نظیر انتخاب رشته، انتخاب حرفه و شغل، اداره خانواده و گرایش به مرام و مسلک، می‌شود (Mazruei, 2007).

با این وجود، یکی از مشکلات جدی آموزش متوسطه، پایین بودن کارایی بیرونی آن و عدم توانایی دانش‌آموختگان برای ورود به بازار کار و اشتغال، و در نتیجه آن افزایش گرایش به ورود به دانشگاه‌ها است (Ay & Acar, 2016) گرچه در بسیاری کشورها، سیاست‌گذاران آموزشی بر تقویت مهارت‌های شغلی و کارآفرینی قبل از خروج از دوره متوسطه، به گونه‌ای که افراد بتوانند بعد از اتمام دوره وارد بازار کار شده و از ادامه تحصیل در آموزش عالی انصراف دهند، تأکید دارند. در ایران، عدم توجه برنامه‌های درسی به تربیت اقتصادی، حرفه‌ای و کارآفرینی، باعث شده که افراد بعد از اتمام دوره متوسطه و حتی دانشگاه و دانش‌آموختگی نیز چندان از این توانایی‌ها برخوردار نیستند (Yousefi, Salimi & Fallah, 2025). در ایران بر خلاف مرکز آموزشی مانند هاروارد، که فراگیران پروژه‌هایی را در حوزه جامعه صنعتی و اطلاعاتی به انجام می‌رسانند که نتیجه آن کسب توانایی ایجاد کسب و کارهای جدید و ارزش‌آفرینی بالا است، نظام‌های آموزشی متخصصان، متفکران و نخبگان خوبی را به صورت فردی پرورش می‌دهند، اما چون اکثر درس‌ها به صورت نظری ارائه می‌شوند، خروجی‌های آنها با نیازهای بازار کار و اشتغال هم‌خوانی و هماهنگی نداشته و توانایی ایجاد کسب و کارهای جدید را ندارند (Arabi, Hosseini & Azizi, 2022) و هر چند برنامه درسی چارچوبی است که بسیاری از تجربیات یادگیری دانش‌آموزان بر اساس آن ساختار یافته است. اما برنامه‌های درسی موجود مدارس کشور، هنوز با الگوهای سنتی و مبتنی بر آموزش‌های حافظه‌محور و تک‌بعدی طراحی شده و اهداف یادگیری، روش‌های یادگیری، محتوای درسی و شیوه‌های ارزشیابی آنها، طرح‌ها و برنامه‌های عملی برای آموزش الگوهای کارآفرینی به نسل آلفا را ندارند (Shafiepour, Gholtash & Moslehi, 2025).

طبق نتایج پژوهش‌های مختلف انجام شده در داخل و خارج کشور، نیز برنامه درسی نظام‌های آموزشی به دلایل مختلف اشتغال‌محور نبوده و قادر به تربیت دانش‌آموختگانی برخوردار از مهارت‌های شغلی و حرفه‌ای نیستند. از جمله طبق نتایج پژوهش Hassani, et al (2024)، مهم‌ترین دلایل اشتغال‌محور نبودن برنامه‌های درسی نظام آموزشی ایران، عدم تناسب برنامه درسی طراحی شده با ویژگی‌های ورودی دانش‌آموزان، عدم تناسب شرایط آموزشی برای اجرای استانداردهای مهارتی از جمله کمبود نیروی انسانی، به‌روز نبودن تجهیزات و امکانات کارگاهی و آزمایشگاهی، عدم اجرای برنامه‌های کارآموزی، فقدان اطلاعات کافی برای انتخاب رشته، Kaykha (2022)، ضعف شایستگی‌های تحصیلی و شغلی و عدم کیفیت دوره‌های آموزشی و نقصان برنامه‌های درسی، RazaviZadeh & Varshovi (2022)، عوامل درون‌سازمانی (ناکارآمدی برنامه‌های درسی و ضعف ویژگی‌های فردی یاددهندگان و یادگیرندگان) و فراسازمانی متعدد، Akidi, Parsa (2020) & Elhampour، هدایت تحصیلی نامناسب و پذیرش نامتناسب دانش‌آموختگان متوسطه به رشته‌های دانشگاهی، Hadizadeh et al (2020)، عدم انطباق برنامه‌های درسی با نیازهای بازار کار، Shariati, Aminbidokhti & Najafi (2019)، متناسب و به‌روز نبودن محتوای برنامه درسی و آموزش‌های تخصصی، Yadegarzadeh (2017)، ناکارآمدی برنامه‌های درسی در پاسخ‌گویی به نیازهای بازار کار و اشتغال برای ایجاد نیروی انسانی ورزیده و ماهر و Jafari, et al (2016)، وجود فاصله قابل توجه بین حوزه برنامه‌درسی در ایران با مشاغل تخصصی و حرفه‌ای نبودن شدن فعالیت‌های شغلی و عدم شکل‌گیری طبقات مشاغل تخصصی، بوده است.

همچنین طبق بررسی‌های Yao (2019)، افزایش نرخ بیکاری در دانش‌آموختگان دوره متوسطه، به علت عدم وجود تناسب بین برنامه درسی آنها و نیازهای بازار کار، Imron (2017)، عدم کارایی لازم برنامه‌های درسی در تربیت نیروی کار ماهر، Omar & Rajoo (2016)، عدم توجه نظام‌های آموزشی به عرضه و تقاضای نیروی کار، پرورش مهارت‌های شغلی و ویژگی‌های شخصیتی، Shaari (2014)، عدم اهتمام دولت‌ها به سرمایه‌گذاری در آموزش و دوره‌های تحصیلی مختلف، Garcia, Losada & Comesana (2014)، نبود رابطه پایدار بین آموزش‌های نظام‌های آموزشی و بازار کار و فاصله گرفتن نظام‌های آموزشی از تغییرات فناوری و اقتصادی دنیای نوین امروزی و Norton (2008)، ناهماهنگی بین اشتغال و بازار کار با برنامه‌های درسی و آموزش‌ها، بوده است.

همچنین طبق گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس، علی‌رغم تأکید اسناد بالادستی نظام آموزشی، از جمله ماده ۶ قانون اهداف و وظایف وزارت آموزش و پرورش (مصوب ۱۳۶۶)، که آموزش یک مهارت جامع به دانش‌آموزان نظری، با رعایت اولویت منطقه‌ای و شرایط بومی و متناسب با ویژگی‌های دانش‌آموزان را جزء وظایف این دستگاه تعیین کرده، تأکید بند الف جزء ۶ ماده ۱۹، قانون برنامه پنجم توسعه (۱۳۸۹) بر بسترسازی مناسب کسب حداقل یک شایستگی و مهارت مورد نیاز بازار کار تا پایان دور متوسطه، سیاست‌های کلی اشتغال (۱۳۹۰) در زمینه آموزش نیروی انسانی متخصص، ماهر و کارآمد متناسب با نیازهای فعلی و آتی جامعه و ارتقای توان کارآفرینی، فصل ششم، هدف عملیاتی ۱ و راهکارهای ۵-۵ و ۵-۶ سند تحول بنیادین آموزش و پرورش (۱۳۹۰)، مبنی بر پرورش تربیت‌یافتگانی با حداقل یک مهارت مفید برای تأمین معاش حلال، تأکید برنامه درسی ملی (۱۳۹۱)، سیاست‌های کلی حمایت از کار و سرمایه ایرانی (۱۳۹۱)، سیاست‌های کلی جمعیت (۱۳۹۳)، قانون برنامه ششم توسعه (۱۳۹۵) و قانون جامع آموزش و تربیت فنی و حرفه‌ای (۱۳۹۶)، بررسی عملکرد آموزش و پرورش نشان می‌دهد که هیچ‌یک از برنامه‌های اجرا شده در این راستا، مانند طرح‌های کاد (۱۳۷۱)-

(۱۳۶۱)، خوداتکایی (۱۳۷۹) و ایران مهارت (۱۳۹۶) و درس‌های کار و فناوری (۱۳۹۱) و کارآفرینی و تولید و برنامه بوم (۱۳۹۴)، نتوانسته‌اند هدف این ماده را محقق کنند (Mohammad Ali & Bayat, 2019).

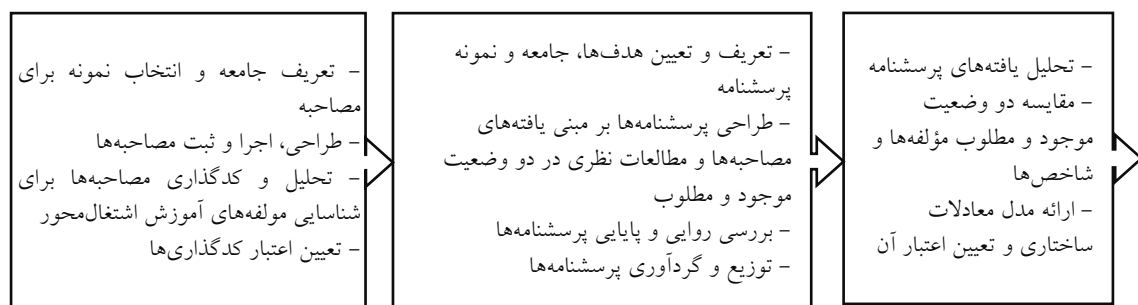
بنابراین با توجه به موارد بالا، در زمینه اهمیت آموزش متوسطه در تربیت نیروی انسانی با مهارت‌های لازم شغلی و حرفه‌ای و عدم انطباق این برنامه‌ها با مؤلفه‌ها و شاخص‌های مورد نیاز بازار کار و اشتغال و بیکاری آشکار و پنهان دانش-آموختگان آن، مسئله این پژوهش این است که مهم‌ترین مؤلفه‌ها و شاخص‌های استقرار دوره متوسطه دوم اشتغال‌محور، کدامند؟

از جمله الزامات انجام این پژوهش که به‌نحوی نوعی نوآوری محسوب می‌شوند می‌توان به موارد زیر اشاره نمود: الف) گرچه پژوهش‌های متعددی در زمینه شناسایی عوامل مؤثر بر بیکاری و کارآفرینی دانش‌آموختگان انجام شده، اما در کمتر پژوهشی به تمامی مؤلفه‌ها و شاخص‌های آموزش اشتغال‌محور، با تأکید بر برنامه درسی دوره متوسطه پرداخته شده است، ب) در این پژوهش سعی شده از طریق روش‌های مختلف پژوهش‌های کیفی، از جمله مصاحبه و بررسی منابع و پژوهش-های مختلف، تمامی شاخص‌ها و مؤلفه‌های آموزش متوسطه اشتغال‌محور شناسایی و دسته‌بندی شده و بعد از ساخت پرسشنامه بر مبنای آنها، به روش کمی وضعیت موجود (فعلی یا آنچه هست) و وضعیت مطلوب (آنچه باید باشد)، میزان توجه برنامه درسی دوره به مؤلفه‌ها و شاخص‌های استخراج شده بررسی و مقایسه شده و مدل مفهومی پژوهش ارائه شود و ج) تأکید مؤلفه‌ها و شاخص‌های شناسایی و ارائه شده، بر شرایط و مقتضیات بومی و محلی (استانی و شهرستانی) بوده، از این‌رو نتایج آن می‌تواند علاوه بر این‌که مورد توجه سیاست‌گذاران آموزش متوسطه قرار گیرد، مورد توجه مدیران مناطق و نواحی آموزشی و مدارس و معلمان دوره نیز قرار گیرد، تا در برنامه‌های آموزشی و درسی خود آنها را مورد توجه قرار دهند.

هدف‌های پژوهش: ۱. شناسایی مهم‌ترین مؤلفه‌ها و شاخص‌های استقرار دوره متوسطه دوم اشتغال-محور، ۲. مقایسه وضعیت موجود (آنچه هست) و مطلوب (آنچه باید باشد) استفاده دوره از مؤلفه‌های آموزش اشتغال‌محور و ۳. طراحی و تعیین اعتبار مدل مفهومی استقرار آموزش متوسطه دوم اشتغال‌محور، بر اساس معادلات ساختاری.

روش پژوهش

نوع پژوهش کاربردی و روش آن توصیفی-تحلیلی بود. با توجه به هدف‌های پژوهش، داده‌های مورد نیاز به روش ترکیبی (کیفی-کمی) و از طریق مصاحبه و پرسشنامه گردآوری شده‌اند (شکل ۱).

شکل (۱) الگوی اجرایی پژوهش

جامعه‌آماري دو بخش کيفي (مصاحبه) و کمي (پرسشنامه) پژوهش ۳۴۲ نفر، شامل ۷۲ نفر معاون آموزشي و کارشناس آموزشي متوسطه (نظري، فني و حرفه‌اي و کاردانش)، اداره کل و نواحی/مناطق هفده‌گانه آموزش و پرورش و مدیران مدارس متوسطه دوم استان چهارمحال و بختیاری (نظري ۱۹۴ نفر، فني و حرفه‌اي ۳۰ نفر و کاردانش ۴۶ نفر)، بود.

الف) بخش کيفي: برای طراحی سؤال‌های فرم مصاحبه با روش هدایت کلیات، منابع مختلف پژوهشي مرتبط با آموزش و اشتغال مورد مطالعه قرار گرفت و شش سؤال کلی مرتبط طراحی شد. سپس به صورت هدفمند و شناسایی افراد جامعه-آماري که در زمینه پژوهش از اطلاعات بیشتری برخوردار بودند، از طریق مشورت با مسئولان و کارشناسان اداره کل، به روش اشباع نظري و تا رسیدن به کفایت داده‌ها، با ۶۱ نفر مصاحبه شد (جدول ۱).

جدول ۱: شماره و فراوانی مصاحبه‌شوندگان (M)، به تفکیک ویژگی‌های جمعیت‌شناختی

جنسیت	فراوانی و شماره	شاخه	شماره و فراوانی	موقعیت شغلی	فراوانی
مرد	۲۷	فنی و حرفه‌ای و کاردانش	۲۲	معاون و کارشناس آموزشی	۵
					M9, M12, M19, M27, M48
					M3, M6, M8, M9, M12, M15, M17, M19, M22, M24, M27, M32, M33, M36, M38, M41, M44, M49, M53, M57, M58, M60
زن	۳۴	نظري	۴۰	مدیر مدرسه	۵۶
					M سایر

بعد از انجام حضوری مصاحبه‌ها، گفته‌های ضبط شده تایپ و پیاده‌سازی شده و با کمک نرم‌افزار MAXQDA10، با مبنا قرار دادن آموزش اشتغال‌محور به عنوان نقطه کانونی (مسئله اصلی پژوهش)، با استفاده از روش استقرایی پیشنهادی (Strauss & Corbin (1998)، با چندین بار مطالعه مصاحبه‌های پیاده و تایپ شده، تعیین واحدهای تحلیل و پاراگراف‌ها، علامت‌گذاری و برچسب‌زنی جمله‌ها و عبارت‌های قابل تأمل و نام‌گذاری و عنوان‌دهی آنها و کنار هم گذاشتن جمله‌هایی که عنوان مشترک داشته‌اند، کدهای باز ساخته شده‌اند، سپس با توجه به رابطه‌های میان کدهای باز و تعیین رابطه‌ها و حذف و ادغام و تبدیل آنها، بر حسب روابط و اشتراکات، کدهای محوری عنوان‌گذاری شده و در نهایت گزاره کلی که همان آموزش اشتغال‌محور بوده است، تعیین شده است (جدول ۳). اعتبار کدگذاری‌ها توسط چهار استاد گروه علوم تربیتی دانشگاه فرهنگیان استان بازمینی و تأیید شد.

ب) بخش کمي: برای بررسی میزان وضعیت موجود (آنچه هست) استفاده مدارس از مؤلفه‌ها و شاخص‌های آموزش اشتغال‌محور و وضعیت مطلوب (ممکن یا آنچه باید باشد)، استفاده از آنها و مقایسه دو وضعیت و همچنین طراحی و ارائه مدل مفهومی استقرار آموزش متوسطه دوم اشتغال‌محور، با استفاده از معادلات ساختاری و تعیین اعتبار مدل، از یک پرسشنامه محقق‌ساخته بسته‌پاسخ در مقیاس پنج‌درجه‌ای Likert با شش مؤلفه و ۶۹ گویه استفاده شده است. پرسشنامه، با توجه به مطالعه پژوهش‌ها و منابع مرتبط و کدهای باز و محوری استخراج شده حاصل از مصاحبه‌ها (مندرج در جدول ۲)، ساخته شد. روایی صوری و محتوایی پرسشنامه توسط ۴ نفر هیأت‌علمی دانشگاه فرهنگیان و ۲ نفر کارشناس اداره کل آموزش و پرورش استان تأیید و ضریب پایایی و همبستگی درونی سؤال‌های آن به روش Cronbach's alpha، به ترتیب برای وضعیت موجود ۰/۸۷ و ۰/۵۲ و مطلوب ۰/۸۸ و ۰/۶۲ محاسبه گردید. برای جامعه آماری ۳۴۲ نفری، طبق جدول مورگان، ۱۸۱ نفر نمونه لازم است، اما برای برخورداری هر زیر گروه (۱۷ منطقه/ناحیه)، از حداقل پنج نفر نمونه، به روش

طبقه‌ای متناسب با حجم هر منطقه/ناحیه، ۱۹۳ نفر انتخاب و لینک پرسشنامه‌های الکترونیکی بعد از تماس و هماهنگی، از طریق پیام کوتاه و فضاهای اجتماعی، در اختیار آنان قرار گرفته و با پیگیری‌های متعدد تکمیل گردیدند. در ادامه، با تعیین پیش‌فرض‌های استفاده از آزمون‌های پارامتریک و معادلات ساختاری، با توجه به نرمال بودن توزیع نمره‌ها (Kolmogorov-Smirnov test)، برابری واریانس نمره‌ها (Levene's test) و $n > 30$ ، از طریق نرم‌افزارهای SPSS26 و Smart-PLS و روش‌های آماری مقتضی، داده‌ها تحلیل شدند.

سؤال اول: مهم‌ترین مؤلفه‌ها و شاخص‌های استقرار دوره متوسطه دوم اشتغال-محور کدامند؟

جدول ۲: کدهای محوری و باز مربوط به کد منتخب آموزش متوسطه اشتغال-محور، حاصل از تحلیل مصاحبه‌ها

کد محوری	کد باز	نماد	گویه‌ها استخراج شده
آشناسازی و ایجاد گرایش و مهارت‌های شغلی	قوانین سازمانی	P1	آشناسازی با قوانین سازمانی و اداری اشتغال و کسب و کار
	قوانین اقتصادی	P2	آشناسازی با مسائل و قوانین اقتصادی و مالی بازارکار و اشتغال
	مشتری‌یابی	P3	ایجاد مهارت‌های مشتری‌یابی و بازاریابی
	بورس	P4	آشناسازی با بورس و نحوه فعالیت در آن
	طرح کسب و کار	P5	ایجاد مهارت‌های تدوین طرح کسب و کار مرتبط با رشته
	وظایف شغلی	P6	ایجاد آمادگی‌های لازم برای انجام وظایف شغلی آینده خود
	کارآفرینی	P7	ایجاد و تقویت مهارت‌های کارآفرینی، تولیدی و خدماتی
	خلاقیت و نوآوری	P8	ایجاد و تقویت مهارت‌های خلاقیت و نوآوری شغلی
	پیشرفت‌گرایی	P9	ایجاد و تقویت حس موفقیت و پیشرفت در زمینه شغلی
	بومی‌گرایی	P10	افزایش گرایش به فعالیت و اشتغال در محل زندگی خود
	امیدواری	P11	ایجاد حس امیدواری نسبت به آینده شغلی خود
	اعتماد به نفس	P12	ایجاد حس پیشرفت و اعتماد به نفس، به آینده شغلی
	راه‌گشایی	P13	مفید و راه‌گشا نمودن در مسائل اقتصادی و شغلی شهرستان
	تخصص‌گرایی	P14	افزایش گرایش به فعالیت شغلی در زمینه تخصص و رشته
	رضایت‌مندی	P15	ایجاد حس رضایت‌مندی نسبت به شغل خود
نیازمحوری	نیازمحوری	Q1	تناسب محتوای آموزشی با نیازهای بازارکار و اشتغال محلی
	اقتضایی	Q2	تناسب محتوا با شرایط و مقتضیات بازارکار و اشتغال کشور
	تحول‌گرایی	Q3	تناسب محتوا با تغییرات و تحولات جهانی بازارکار و اشتغال
	هدایت شغلی	Q4	تناسب آموزش‌ها با هدایت شغلی و انتخاب رشته دانشگاهی
	توانمندسازی	Q5	افزایش اطلاعات، توانمندی‌ها و مهارت‌های شغلی دانش‌آموختگان
	تثبیت	Q6	تأثیر آموزش‌ها بر استقرار فعالیت یا تثبیت شغل دانش‌آموختگان
	انتظارمحوری	Q7	تأثیر آموزش‌ها بر دستیابی افراد به هدف‌های شغلی مورد انتظار خود
	درآمدگرایی	Q8	تأثیر آموزش‌ها بر افزایش درآمد یا منفعت مالی حرفه و شغل
	اشتغال مرتبط	Q9	تأثیر بر اشتغال افراد در مشاغل مرتبط با رشته تحصیلی خود
	کارآموزی	Q10	اجرای دوره‌های کارآموزی و کارورزی، برای آشناسازی با مشاغل
	پیشرفت حرفه‌ای	Q11	توجه ارزشیابی‌ها به میزان پیشرفت حرفه‌ای و شغلی دانش‌آموختگان
	جنسیتی محوری	Q12	توجه به جنسیت افراد و تربیت حرفه‌ای و شغلی به تناسب آن
	استعدادسنجی	Q13	توجه به استعداد افراد و تربیت حرفه‌ای و شغلی متناسب با آن
	بین‌رشته‌ای	Q14	توسعه رشته‌های بین‌رشته‌ای، برای تربیت دانش‌آموختگان حرفه‌ای
	کاربردی بودن	Q15	کاهش ساختار آموزشی صرف و افزایش مهارت‌های عملی و کاربردی
تعامل با دستگاه‌های اجرایی، شرکت‌های خصوصی و دولتی و غیره	برنامه‌ریزی مشارکتی	R1	جلب مشارکت سایر دستگاه‌ها در زمینه برنامه‌ریزی برای اشتغال و تولید، متناسب با نیازهای آنها
	آموزش مشارکتی	R2	جلب مشارکت سایر دستگاه‌ها برای ارائه آموزش‌های خود، متناسب با نیازهای مشاغل مربوطه
	تصمیم‌گیری مشارکتی	R3	جلب مشارکت سایر دستگاه‌ها در تصمیم‌گیری‌های مربوط به تهیه و اجرای استانداردهای شغلی، متناسب با شرایط و مقتضیات کاری آنها
	انگیزشی	R4	کاربست روش‌های تشویقی، ترغیبی و رقابتی بین سایر دستگاه‌ها، برای جلب مشارکت‌شان در برنامه-ریزی‌های شغلی
	نیازسنجی آموزشی	R5	اخذ نیازهای آموزشی سالانه مشاغل مختلف دستگاه‌ها، برای ارائه آموزش‌های خود متناسب با آنها

کد محوری	کد باز	نماد	گویه‌ها استخراج شده
	آشناسازی	R6	برگزاری نشست‌های تخصصی، برای آشناسازی آنها با رسالت مدارس، در زمینه فعالیت‌های تولیدی، خدماتی و اشتغال
	حمایت‌های مالی	R7	فراهم نمودن زمینه‌های قانونی اخذ تسهیلات از آنها، برای حمایت مالی از فعالیت‌های تولیدی و اشتغال دانش‌آموختگان
	حمایت‌های سرمایه‌ای	R8	استفاده از ظرفیت‌های آنها، برای سرمایه‌گذاری و گسترش قابلیت‌های تولیدی و اشتغال دانش‌آموختگان
	مزیت‌های صادراتی	R9	استفاده از ظرفیت‌های آنها برای شناسایی و معرفی مزیت‌های صادراتی استان به سایر استان‌ها و کشورها به دانش‌آموختگان
	تسهیل قوانین استخدامی	R10	گمانه‌زنی برای متنوع و انعطاف‌پذیر نمودن قوانین و مقررات گزینش و جذب دانش‌آموختگان
	شفافیت‌سازی	R11	شفافیت‌سازی ضوابط و مقررات مربوط به استخدام آنها، در زمینه جذب دانش‌آموختگان
	انعطاف‌پذیری قوانین	R12	کاهش بوروکراسی و تشریفات زائد ساختاری و اداری در راستای اجرای قوانین کسب و کار و اشتغال
	خصوصی‌سازی	R13	خصوصی‌سازی و کاهش تصدی‌گری دولت بر مراکز تولیدی و بازار کسب و کار و اشتغال
	حمایت‌های قانونی	R14	فراهم‌سازی زمینه‌های حقوقی و قانونی حمایت از فعالیت‌های شغلی و تولیدی دانش‌آموختگان
	رضایت‌سنجی	S1	ارزیابی مداوم و تعیین میزان رضایت کارفرمایان بخش‌های اشتغال و تولید، از دانش‌آموختگان
	تعامل و ارتباط با بازار کار	فرصت‌های سرمایه‌گذاری	S2
کسب مجوزها		S3	فرآیندهای کسب مجوزهای لازم برای عملیاتی نمودن سرمایه‌گذاری دانش‌آموختگان در بخش‌های شغلی تولیدی و خدماتی شهرستان
سرمایه‌گذاری		S4	فرآیندهای دریافت تسهیلات و اعتبارات لازم برای طرح‌های سرمایه‌گذاری دانش‌آموختگان در بخش‌های شغلی تولیدی و خدماتی
مکان‌یابی		S5	شناسایی و معرفی عوامل مؤثر بر مکان‌یابی مناسب برای انجام فعالیت‌های تولیدی و اشتغال دانش‌آموختگان
بازآموزی شغلی		S6	فراهم‌سازی زمینه‌های بازآموزی مهارت‌های دانش‌آموختگان با توجه به پیشرفت تکنولوژی و نیاز روز آنها
تغییرات شغلی		S7	پیش‌بینی روند تغییرات شغلی آنها و برنامه‌ریزی و ارائه آموزش‌ها متناسب با آن تغییرات
تعامل با مراکز		S8	فراهم‌سازی زمینه‌های تعامل و همکاری مستمر با مراکز پژوهشی، مراکز رشد و پارک‌های علم و فناوری
ظرفیت‌های مشاوره‌ای		S9	استفاده از ظرفیت‌های پژوهشی و مشاوره‌ای فنی و حقوقی مراکز مذکور، برای توسعه مهارت‌های شغلی
پژوهش‌های شغلی		T1	مرتبط بودن فعالیت‌های پژوهشی معلمان با بازار کار، اشتغال و تولید مرتبط با رشته خود
برنامه‌های تبلیغاتی		T2	ارائه برنامه‌های اطلاعاتی مناسب برای آشناسازی دانش‌آموزان با شیوه‌های تبلیغاتی عرضه و فروش تولیدات
منابع انسانی، مالی، مادی و اطلاعاتی		ارتباط تحصیلی و شغلی	T3
	پژوهش‌گری	T4	انجام پژوهش‌های کاربردی متناسب با نیازهای بازارکار و اشتغال توسط آموزش و پرورش
	منابع اطلاعاتی	T5	برگزاری همایش، کنفرانس و کارگاه آموزشی و پژوهشی، انتشار کتاب، نشریه و خبرنامه برای آشنایی دانش‌آموزان بازارکار و تولید
	مشاوره و پشتیبانی	T6	ایجاد مراکز مشاوره و پشتیبانی در مدارس برای آشناسازی دانش‌آموزان با تولید و اشتغال
	زیرساخت‌سازی	T7	فراهم‌سازی زیرساخت‌ها، امکانات، تجهیزات و اعتبارات لازم برای ارائه مهارت‌های شغلی و حرفه‌ای
	مشوق‌های انگیزشی	T8	فراهم‌سازی مشوق‌های مالی و معنوی برای ایجاد انگیزه در معلمان و دانش‌آموزان خلاق، نوآور و کارآفرین
	تسهیلات	T9	ارائه تسهیلات مالی و اعتباری به معلمان و دانش‌آموزان خلاق، نوآور و کارآفرین
	فرصت‌های استخدامی	T10	برخوردار کردن دانش‌آموختگان از شرایط و فرصت‌های استخدامی و شغلی مشخص و تعریف شده
	فرهنگ‌سازی خرید	U1	فرهنگ‌سازی و تغییر نحوه تصمیم‌گیری آنها در خصوص خرید و مصرف محصولات تولیدی شهرستان و استان
	تعامل با خانواده‌ها و جامعه محلی	جلب حمایت	U2
تنوع قومیتی		U3	استفاده از ظرفیت‌های تنوع قومیتی آنها برای سرمایه‌گذاری و گسترش قابلیت‌های تولیدی دانش‌آموختگان

کد محوری	کد باز	نماد	گویه‌ها استخراج شده
			آموختگان
	ظرفیت‌سازی	U4	استفاده از ظرفیت افراد ماهر، متخصص و مشاور محلی برای آشناسازی دانش‌آموزان با مشاغل مختلف
	بازارهای محلی	U5	گسترش بازارهای محلی برای مبادله تولیدات و خدمات دانش‌آموختگان
	نیازسنجی شغلی	U6	پایش، ارزیابی و پیش‌بینی نیازهای شغلی و حرفه‌ای آینده جامعه محلی و برنامه‌ریزی مطابق با آنها

طبق داده‌های جدول ۲، تحلیل یافته‌های حاصل از مصاحبه حاکی است که برای استقرار آموزش متوسطه اشتغال‌محور، ۶ کد محوری یا مؤلفه و ۶۹ کد باز یا شاخص، باید مورد توجه سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان آموزشی و درسی نظام آموزشی و آموزش متوسطه در سطح ملی و مناطق/نواحی آموزشی قرار گیرد. این مؤلفه‌ها عبارتند از: ۱. لزوم آشناسازی و ایجاد و تقویت گرایش‌ها و مهارت‌های شغلی و اشتغال برنامه درسی دوره در دانش‌آموختگان (۱۵ شاخص)، ۲. توسعه و بهبود ویژگی‌های اشتغال‌محوری برنامه درسی دوره (۱۵ شاخص)، ۳. تعامل دوره متوسطه با دستگاه‌های اجرایی، شرکت‌های دولتی، خصوصی و غیره استان و شهرستان‌ها (۱۴ شاخص)، ۴. تعامل و ارتباط دوره با بازار کار و اشتغال استان و شهرستان‌ها (۹ شاخص)، ۵. تکمیل و به‌روزرسانی زیرساخت‌ها و منابع انسانی، مالی، مادی و اطلاعاتی دوره در راستای توسعه مهارت‌های شغلی دانش‌آموزان (۱۰ شاخص)، و ۶. تعامل دوره با خانواده‌ها و جامعه محلی، در راستای جلب مشارکت و همکاری آنها برای گسترش مهارت‌های شغلی دانش‌آموزان (۶ شاخص).

سؤال دوم: وضعیت موجود و مطلوب استفاده دوره متوسطه دوم از مؤلفه‌های استقرار آموزش متوسطه اشتغال‌محور چگونه است؟

جدول ۳: خلاصه نتایج توصیفی و آزمون معنی‌داری وضعیت مطلوب و موجود مؤلفه‌های استقرار آموزش متوسطه اشتغال‌محور (پرسشنامه)

مؤلفه	تعداد شاخص	وضعیت موجود			وضعیت مطلوب			مقایسه وضعیت مطلوب با موجود		
		\bar{X}	SD	\bar{X}	SD	r	sig	M.D	t	sig
آشناسازی و ایجاد و تقویت گرایش‌ها و مهارت‌ها	۱۵=P	۱/۸۴	۰/۳۵	۳/۶۶	۰/۵۴	۰/۴۳	۰/۰۰۰	۱/۸۲	۵۰/۴	۰/۰۰۰
ویژگی‌های برنامه درسی	۱۵=Q	۱/۴۹	۰/۳۸	۳/۹۳	۰/۶۰	۰/۲۴	۰/۰۰۱	۲/۴۴	۵۳/۵	۰/۰۰۰
تعامل با دستگاه‌های اجرایی و غیره	۱۴=R	۱/۴۵	۰/۴۵	۳/۹۴	۰/۵۱	۰/۱۱	۰/۰۱۰	۲/۴۸	۵۰/۷	۰/۰۰۰
تعامل و ارتباط با بازار کار	۹=S	۱/۳۱	۰/۴۵	۳/۹۵	۰/۵۵	۰/۱۸	۰/۰۰۹	۲/۶۳	۵۳/۱	۰/۰۰۰
منابع انسانی، مالی، مادی و اطلاعاتی	۱۰=T	۱/۴۶	۰/۵۲	۴/۰۰	۰/۶۵	۰/۲۳	۰/۰۰۱	۲/۵۳	۴۷/۷	۰/۰۰۰
تعامل با خانواده‌ها و جامعه محلی	۶=U	۱/۴۴	۰/۵۸	۴/۱۲	۰/۷۹	۰/۱۲	۰/۰۰۸	۲/۶۸	۴۰/۲	۰/۰۰۰
مجموع	۶۹	۱/۵۰	۰/۴۰	۳/۹۳	۰/۵۵	۰/۱۶	۰/۰۱۱	۲/۴۳	۵۳/۶	۰/۰۰۰

طبق داده‌های جدول ۳، با توجه به دیدگاه افراد پاسخ‌دهنده به سؤال‌های پرسشنامه، گرچه برای استقرار دوره دوم متوسطه اشتغال‌محور باید در حد زیاد و بسیار زیاد ($\bar{X} < 4/12$ ، $3/66 \leq \bar{X}$ ، $p < 0/01$) به مؤلفه‌ها و شاخص‌های مذکور، توجه

شود (وضعیت مطلوب یا آنچه باید باشد)، اما در حال حاضر (وضعیت موجود یا آنچه در دوره متداول است)، در حد کمی به این مؤلفه‌ها و شاخص‌های مربوطه توجه می‌شود ($\bar{X} < 1/84$ و $p < 0/01$).

سؤال سوم: مدل مفهومی مؤلفه‌ها و شاخص‌های استقرار آموزش متوسطه دوم اشتغال‌محور، بر اساس معادلات ساختاری چگونه است؟

برای مدل‌یابی معادلات ساختاری و اعتباریابی آن، با توجه به داده‌های حاصل از وضعیت مطلوب یا آنچه باید باشد پرسشنامه اجرا شده بر روی ۱۹۳ نفر نمونه آماری (۶ مؤلفه و ۶۹ شاخص)، از نرم‌افزار Smart-PLS مبتنی بر روش حداقل مربعات جزئی و معیارهای ارزیابی به روش‌های زیر استفاده شد.

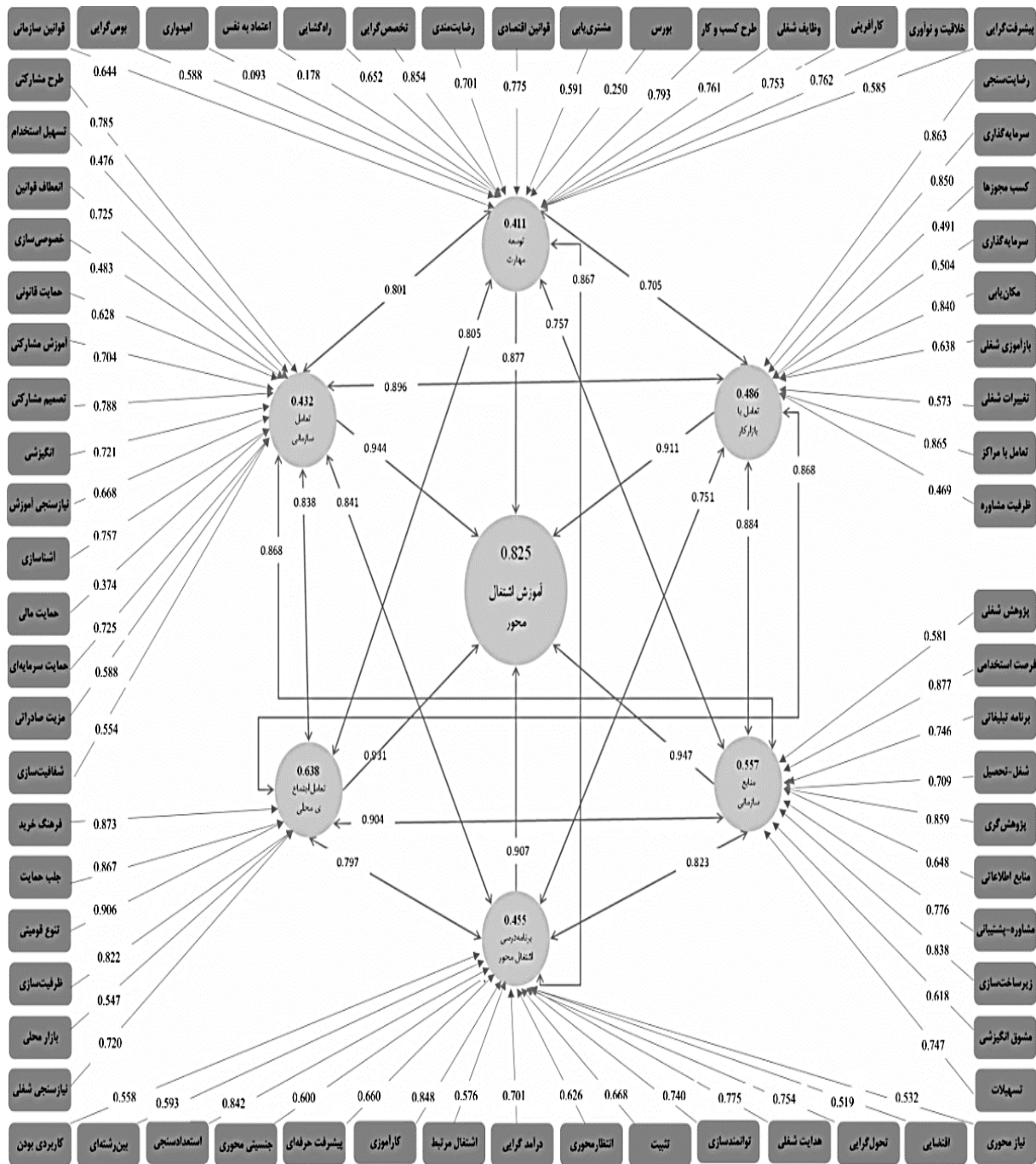
برازش مدل اندازه‌گیری، پایایی شاخص‌ها از طریق معیارهای کلاسیک سنجش پایایی ارزیابی پایداری درونی (α Cronbach's) و پایایی ترکیبی^۱ (به جای محاسبه پایایی سازه به صورت مطلق)، بر اساس همبستگی سازه‌هایشان با یکدیگر، محاسبه شدند. روایی هم‌گرا^۲، از طریق میانگین واریانس استخراج شده^۳، همبستگی هر سازه با شاخص‌های خود و روایی واگرا^۴، به روش Fornell-Larcker و میزان رابطه یک سازه با شاخص‌های خود، در مقایسه رابطه آن سازه با سایر سازه‌ها و بارهای عاملی^۵، بررسی شد (جدول ۴).

جدول ۴. داده‌های مربوط به ضرایب بار عاملی مؤلفه‌ها و پایایی و روایی ابزار

ضرایب		بار عاملی		پایایی		روایی هم‌گرا		روایی واگرا		متغیر
U	T	S	R	Q	P	AVE	CR	C. α	F.L	
-	-	-	-	-	-	۰/۶۴۴	۰/۹۳۱	۰/۷۱۲	۰/۸۷۷	P
-	-	-	-	-	۰/۷۳۶	۰/۵۲۱	۰/۸۳۵	۰/۷۷۴	۰/۹۰۷	Q
-	-	-	-	۰/۷۳۴	۰/۹۲۵	۰/۶۱۲	۰/۷۱۶	۰/۶۹۸	۰/۹۴۴	R
-	-	-	۰/۷۹۸	۰/۶۵۳	۰/۸۷۳	۰/۵۱۷	۰/۷۱۵	۰/۸۷۳	۰/۹۱۱	S
-	-	۰/۷۹۸	۰/۹۲۱	۰/۷۹۹	۰/۶۳۸	۰/۷۵۴	۰/۹۵۵	۰/۹۱۵	۰/۹۴۷	T
-	۰/۸۲۶	۰/۷۹۹	۰/۸۳۶	۰/۸۹۳	۰/۷۲۱	۰/۷۵۶	۰/۹۴۹	۰/۹۳۴	۰/۹۳۱	U

طبق داده‌های جدول ۵، مقدار $\alpha > 0/7$ بیانگر پایایی قابل قبول و $CR > 0/7$ ، برای اغلب سازه‌ها، نشان‌گر از پایداری درونی مناسب برای مدل‌های اندازه‌گیری است. با توجه به $AVE > 0/5$ ، برای سه متغیر، روایی هم‌گرا یا همبستگی هر سازه با شاخص‌های خود مناسب است و چون میزان AVE برای هر سازه بیشتر از واریانس اشتراکی بین آن سازه و سازه‌های دیگر در مدل است، بنابراین روایی واگرای مدل مناسب است. با توجه به $F.L > 0/5$ ، برای شش مؤلفه، نشانگر مناسب بودن این معیار است (شکل ۲).

1. Composite Reliability (Cr)
2. Convergent Validity (Cv)
3. Average Variances Extracted (Ave)
4. Divergent Validity
5. Factor Loading (Fl)

شکل ۲: ضرایب مسیر مقادیر بار عاملی و R^2

برازش مدل ساختاری طبق الگوریتم تحلیل داده‌ها و با توجه به روابط بین متغیرهای مکنون، معیارهای ضرایب معناداری و مجذور اعداد، برای برازش مدل ساختاری انجام شد. چون اساسی‌ترین معیار ارزیابی برازش مدل ساختاری، استفاده از ضرایب معناداری Z است، این مقادیر برای اکثر مسیرها، در سطح معنی‌داری ۰/۰۵، بزرگتر از ۱/۹۶ بوده، بنابراین صحت رابطه بین سازه‌ها و در نتیجه آن فرضیه‌های پژوهش تأیید شدند. همچنین مقادیر R^2 برای سازه‌های مورد بررسی نشانگر، مناسب بودن و تأیید برازش مدل ساختاری بودند.

1. T-Values
2. Coefficient Determination (Cd)

جدول ۵: نتایج مقادیر C^۱ و R^۲، مربوط به برازش مدل کلی (معیار نیکویی برازش^۲) و روابط علی بین متغیرهای پژوهش (ضریب مسیریهای β و مقادیر t)

متغیر	روابط علی بین متغیرهای پژوهش												معیار نیکویی برازش	
	U		T		S		R		Q		P			
	t	B	t	β	t	β	t	β	t	B	t	β	R ^۲	C
P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۰/۴۱۱	۰/۵۱۹
Q	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۱۵/۱۰	۰/۸۶۷	۰/۴۵۵	۰/۶۱۱	
R	-	-	-	-	-	-	-	-	۶/۱۸	۰/۸۴۱	۳۱/۲۱	۰/۸۰۱	۰/۴۳۲	۰/۵۱۷
S	-	-	-	-	-	-	۲۳/۱۷	۰/۸۹۶	۱۴/۱۱	۰/۷۵۱	۲۲/۱۸	۰/۷۰۵	۰/۴۸۶	۰/۵۷۸
T	-	-	-	۸/۳۲	۰/۸۸۴	۱۴/۱۱	۰/۸۶۷	۹/۵۴	۰/۸۲۳	۱۳/۷۸	۰/۷۵۷	۰/۵۵۷	۰/۶۳۷	
U	-	۱۴/۱۸	۰/۹۰۴	۱۹/۱۲	۰/۸۶۹	۷/۱۸	۰/۸۳۸	۲۵/۴۲	۰/۷۹۷	۲۷/۱۸	۸۰۵	۰/۶۳۸	۰/۶۲۰	
میانگین	۱۸/۲۱	۰/۹۳۱	۹/۱۱	۰/۹۴۷	۳۱/۳۷	۰/۹۱۱	۲۱/۱۶	۰/۹۴۴	۱۳/۶۴	۰/۹۰۷	۱۹/۳۲	۰/۸۷۷	۰/۸۲۵	۰/۵۸۲

مقدار GOF، ۰/۴۲۶ و بالاتر از حد معیار (۰/۳۶) محاسبه شد. بنابراین برازش کلی مدل در دو بخش اندازه‌گیری و ساختاری قوی بود. همچنین طبق داده‌های جدول ۶، مقادیر آماره t در اکثر مسیرها بزرگتر از ۱/۹۶ است، پس در سطح اطمینان ۹۵، درصد فرضیه‌های پژوهش و مناسب بودن مدل استقرار آموزش متوسطه دوم اشتغال‌محور تأیید می‌شوند.

بحث و نتیجه‌گیری

با روشن شدن اهمیت آموزش در تربیت نیروی انسانی، لزوم آماده‌سازی جوانان برای اشتغال و کاهش بیکاری آشکار و پنهان و تبعات ناشی از آنها، سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان حوزه‌های مختلف اجتماعی و اقتصادی، متوجه اهمیت دوره متوسطه به عنوان یکی از مهم‌ترین دوره‌های زندگی فردی و اجتماعی که قسمت اعظم استعدادها را بروز کرده و با انتخاب‌های مهم زندگی مانند رشته تحصیلی، حرفه، شغل و تشکیل خانواده روبرو می‌شوند، شد. بنابراین برنامه‌های مختلفی در زمینه آماده‌سازی حرفه‌ای و شغلی آنان طراحی و اجرا شده است. با این وجود نتایج پژوهش‌های مختلف و پژوهش‌هایی که در بخش‌های قبل به آنها اشاره شد، از جمله (Yousefi, et al (2025)، (Shafiepour, et al (2025)، (Akidi, RazaviZadeh & Varshovi (2022)، (Kaykha (2022)، (Arabi, et al (2022)، (Hassani, et al (2024)، (Shariati, et al (2019)، (Hadizadeh et al (2020)، (Parsa & Elhampour (2020)، (et al (2020)، (Imron, Yao (2019)، (Jafari, et al (2016)، (Yadegarzadeh (2017)، (Aminbidokhti & Najafi (2019)، (Norton و Garcia, et al (2014)، (Shaari (2014)، (Omar & Rajoo (2016)، (Ay & Acar (2016)، (2017)، (2008)، به دلایل مختلف برنامه درسی نظام‌های آموزشی اغلب از کارایی بیرونی مناسبی برخوردار نبوده و در زمینه تربیت دانش‌آموختگانی متناسب با بازارکار و اشتغال موفق نبوده و اکثر دانش‌آموختگان آنها با بیکاری روبرو شده یا گرایش به ادامه تحصیل در مقاطع تحصیلی بالاتر، با امید کسب مهارت‌های حرفه‌ای و شغلی پیدا می‌کنند. طبق نتایج پژوهش‌های مذکور، مهم‌ترین دلیل این امر، به برنامه درسی دوره متوسطه مربوط شده و به دلیل نظری، سنتی، حافظه‌محور و تک‌بعدی بودن اغلب درس‌ها، عدم هم‌خوانی و هماهنگی آنها با ویژگی‌های مختلف دانش‌آموزان، نیازهای جامعه، بازار کار و اشتغال و استانداردهای مهارتی، کمبود و به‌روز نبودن زیرساخت‌ها و منابع لازم برای تربیت نیروی انسانی، فقدان اطلاعات برای

1. Communalities (C)
2. Goodness Of Fit (Gof)

انتخاب رشته و هدایت تحصیلی نامناسب، عدم توجه به عرضه و تقاضای نیروی کار و پرورش مهارت‌های شغلی بوده است. طبق گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس نیز اکثر برنامه‌های اجرا شده در دوره متوسطه نتوانسته‌اند مهارت‌های شغلی را دانش‌آموزان ایجاد نمایند (Mohammad Ali & Bayat, 2019).

با توجه به موارد مذکور، لزوم شناسایی مؤلفه‌ها و شاخص‌های لازم برای استقرار آموزش متوسطه اشتغال‌محور، با توجه به دیدگاه افرادی که به دلیل درگیری مستقیم و فعالیت در دوره از تجربیات مناسبی در این زمینه دارند، احساس شده است. از این رو در این پژوهش، به ابتدا به روش کیفی (مصاحبه) دیدگاه افراد مذکور، در زمینه مؤلفه‌ها و شاخص‌های استقرار آموزش متوسطه اشتغال-محور، بررسی شد. با تحلیل این دیدگاه‌ها، لزوم توجه به شش مؤلفه آشناسازی و ایجاد و تقویت گرایش‌ها و مهارت‌های شغلی و اشتغال برنامه درسی دوره دوم متوسطه در دانش‌آموختگان، ویژگی‌های اشتغال محوری برنامه درسی، تعامل با دستگاه‌های اجرایی، شرکت‌های دولتی، خصوصی و غیره، تعامل و ارتباط با بازار کار و اشتغال، منابع انسانی، مالی، مادی و اطلاعاتی و تعامل با خانواده‌ها و جامعه محلی و ۶۹ شاخص استخراج شد (جدول ۲).

گرچه بررسی نتایج پژوهش‌های مرتبط حاکی از این بوده که در هر کدام به‌نحوی به برخی از این مؤلفه‌ها و شاخص‌ها اشاره شده، اما در هیچ‌یک تمام مؤلفه‌ها و شاخص‌های مورد بررسی این پژوهش، در ارتباط با هم مورد بررسی قرار نگرفته و بیشتر آنها تأکید بر وضعیت موجود و تأثیر و نقش آموزش در اشتغال دانش‌آموختگان و دلایل عدم توفیق در این زمینه داشته‌اند. با این وجود طبق پژوهش‌های، (Valian, et al (2025)، (Farang, et al (2023)، (Robinson & Timperley (2007)، (Rahdari, et al, (2015)، (Akidi, et al (2020)، (Darvishan, et al (2019)، (Yarmohammadzadeh, et al (2019)، (Matin (2018) و (al (2019) هم‌سو با نتایج این پژوهش، مؤلفه‌های مختلفی برای برنامه درسی و آموزش اشتغال‌محور ارائه شده است که از جمله آنها می‌توان به مؤلفه‌های مربوط به استفاده از روش‌های آموزش و تدریس عملی، عملکردمحور، خلاقانه، نوآورانه، مسئله‌محور، توسعه زیرساخت‌ها و منابع انسانی، مالی، مادی و اطلاعاتی به‌روز، اهتمام به توسعه مهارت‌های اقتصادی و اجتماعی، مدیریتی، مشاوره تحصیلی مناسب، توسعه ساختار و محتوای دوره‌ها و برنامه‌های-درسی مرتبط با بازار کار و اشتغال، افزایش رابطه بین نظام آموزشی و صنعت، استفاده از روش‌های مناسب نظارتی و ارزشیابی دقیق، تعادل در عرضه و تقاضای نیروی کار، شناسایی مشکلات ساختاری بازار کار و بهبود کیفیت فرآیندهای تولید و اجرای برنامه‌های درسی مهارتی، اشاره نمود.

همچنین نتایج بخش کمی (پرسشنامه) نشان داده است که گرچه برای استقرار دوره دوم متوسطه اشتغال محور (در حالت مطلوب یا آنچه باید باشد)، باید در حد زیاد و بسیار زیادی به ۶ مؤلفه و ۶۹ شاخص ارائه شده در این پژوهش توجه شود، اما در وضعیت فعلی (یا آنچه است)، در حد کمی برنامه درسی دوره به این مؤلفه‌ها و شاخص‌های مربوطه توجه می‌نماید و برنامه‌های آموزشی و درسی این دوره با مؤلفه‌ها و شاخص‌های اشتغال محوری فاصله زیادی دارند. نتایج این پژوهش در زمینه نقش آموزش متوسطه در اشتغال، فاصله آن با بازار کار و اشتغال و اغلب مؤلفه‌ها و شاخص‌های مورد نیاز برای استقرار نظام‌های آموزشی متناسب با نیازهای بازار کار و اشتغال با پژوهش‌های پیشین که پیش‌تر به آنها اشاره شد، هم‌خوانی داشته است. بنابراین طبق نتایج این پژوهش و منابع و پژوهش‌های مرتبط انجام شده در داخل و خارج کشور، گرچه انتظار می‌رود آموزش متوسطه دوم نقش مهمی در پرورش دانش، مهارت‌ها و گرایش‌های تولیدی و اشتغال داشته باشد، اما به دلایل مختلف مانند توزیع نامتناسب داوطلبان فاقد مهارت‌ها، علاقه، رضایت و انگیزه، در رشته‌های تحصیلی

دوره متوسطه دوم و آموزش عالی، نامناسب بودن آموزش‌های ارائه شده، معطوف به ارائه دانش و مهارت‌های فنی بودن اغلب آموزش‌ها و بی‌توجهی به مهارت‌های لازم برای زندگی اجتماعی آتی، مهارت‌های کلامی و ارتباطی، اخلاق حرفه‌ای، منش حرفه‌ای، مدیریت زمان، تفکر انتقادی، مسئولیت‌پذیری، کارآفرینی، اشتغال‌زایی و روحیه اعتماد به نفس، فاصله آموزش‌ها با محیط کسب و کار، بازار کار و صنعت، درآمد پایین دانش‌آموختگان اکثر رشته‌های علمی، تخصصی و فنی و حرفه‌ای، غیر کاربردی بودن مهارت‌های آموخته‌شده در دنیای واقعی کسب و کار و عدم اطمینان کارفرمایان به مهارت‌های دانش‌آموختگان، عدم وجود تعامل و همکاری لازم بین نظام‌های آموزشی و بازارکار و اشتغال، این آموزش‌ها نتوانسته‌اند به هدف‌های اشتغال‌زایی خود دست پیدا کنند.

با توجه به مبانی نظری، پیشینه و نتایج کیفی و کمی این پژوهش، نتیجه می‌شود که آموزش متوسطه دوم اشتغال‌محور، باید از مؤلفه‌ها و شاخص‌های زیر برخوردار باشد: الف) آشناسازی و ایجاد و تقویت گرایش‌ها و مهارت‌های شغلی و حرفه‌ای در دانش‌آموختگان دوره، شامل آشناسازی آنان با قوانین سازمانی و اقتصادی، وظایف شغلی، طرح کسب و کار، مهارت‌های مشتری‌یابی، فعالیت در بورس، کارآفرینی و خلاقیت و نوآوری و گرایش به پیشرفت، تخصص، فعالیت و راه-گشایی اجتماعی، ب) برخورداری برنامه درسی از ویژگی‌های اشتغال‌محوری، از جمله نیازمحور، تحول‌گرا، بین‌رشته‌ای، کاربردی، جنسیت‌محور، درآمد‌محور و انتظارمحور بودن، استعدادسنجی و هدایت شغلی متناسب با استعداد و توانمندسازی از طریق کارآموزی، ج) تعامل مناسب و مداوم با دستگاه‌های اجرایی و غیره، از طریق مشارکت دادن آنها در نیازسنجی، برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری‌های آموزش شغلی و حرفه‌ای، جلب حمایت‌های مالی، سرمایه‌ای و قانونی آنها و تلاش برای تسهیل و انعطاف‌پذیر نمودن قوانین استخدامی و شغلی آنها، تعامل و ارتباط با بازار کار، از طریق سنجش میزان رضایت آنان از دانش‌آموختگان، استفاده از فرصت‌های سرمایه‌گذاری، کسب مجوزها و همکاری در آموزش و بازآموزی شغلی و ظرفیت‌های مشاوره‌ای آنها، د) تجهیز و به‌روز رسانی منابع انسانی، مالی، مادی و اطلاعاتی دوره در جهت اشتغال‌محوری، شامل اجرای پژوهش‌های شغلی، برنامه‌های تبلیغاتی، ارتباطات تحصیلی و شغلی، مشاوره و پشتیبانی، زیرساخت‌سازی، استفاده از مشوق‌های انگیزشی و کسب تسهیلات و فرصت‌های استخدامی و (و) تعامل با خانواده‌ها و جامعه محلی، شامل فرهنگ‌سازی خرید، جلب حمایت آنها، استفاده از تنوع قومیتی آنها، ظرفیت‌سازی و توسعه بازارهای محلی.

بنابراین با توجه به مؤلفه‌ها و شاخص‌های مورد بررسی در این پژوهش، پیشنهاد می‌شود برای استقرار آموزش متوسطه دوم اشتغال‌محور، متولیان، برنامه‌ریزان و مدیران دوره، موارد زیر را مورد توجه قرار دهند.

به روش‌های متعدد زمینه‌های مشارکت و همکاری دستگاه‌های اجرایی، سازمان‌ها، نهادها و شرکت‌های دولتی و خصوصی مختلف استان با دوره فراهم شده و از ظرفیت‌های آنها برای توسعه زمینه‌های اشتغال محوری دوره حداکثر استفاده به عمل آید، برنامه درسی ریشه در انتظارات، تعاملات و فعالیت‌های اجتماعی دارد، بنابراین نظام آموزشی برای کسب موفقیت در زمینه اشتغال، باید قادر باشد این تقاضاها و انتظارات را شناسایی و به نحو مطلوب منعکس کند، با توجه به این‌که بر خلاف سیاست‌های آموزش متوسطه طی برنامه‌های توسعه مختلف باید اکثر دانش‌آموزان متوسطه در هنرستان‌ها تحصیل نمایند، اما اغلب آنان در دوره‌های نظری اشتغال به تحصیل دارند، بنابراین لازم است تدابیر لازم برای تشویق و هدایت آگاهانه دانش‌آموزان مستعد به هنرستان‌ها اندیشیده شود، آموزش متوسطه از طریق ایجاد یک بخش خاص، به‌طور دائم تغییرات بازار کار و اشتغال را رصد نموده و متناسب با آنها اقدام به طراحی و اجرای رشته‌ها و برنامه‌های درسی خود نماید، از طریق برگزاری دوره‌های ضمن خدمت مختلف، دانش، نگرش‌ها و مهارت‌های لازم در زمینه اشتغال در

معلمان دوره ایجاد و تقویت شوند، هنگام هدایت تحصیلی دانش‌آموزان توانایی‌ها، نگرش‌ها، علایق و ظرفیت‌هایی آنان، متناسب با آن شاخه یا رشته تعیین گردد و وضعیت دانش‌آموختگان دوره از نظر قابلیت‌های متعدد، بعد از اتمام دوره و طی دوره‌های مختلف زمانی، به طور پیوسته مورد بررسی قرار گیرد. همچنین پیشنهاد می‌شود سند جامع مهارت‌آموزی دانش-آموزان با محوریت اجرای فنون جامع آموزش و تربیت فنی و حرفه‌ای و مهارتی در وزارت آموزش و پرورش تدوین شود، فعالیت‌های موازی و فوق برنامه در این راستا تجمیع و اجرای یک مهارت اصلی قرار گیرد، به‌نوعی طرح کاد با رفع نواقص طرح قبلی آن و در قالبی جدید، متناسب با هدف‌ها و راهکارها سند تحول بنیادین طراحی و اجرا شود و نمره آن در کارنامه تحصیلی دانش‌آموزان به عنوان ضمانتی برای اجرای آن درج شود.

References

- Ahmadpour, M. (2001). **Entrepreneurship (Definitions, Theories, Models)**. Tehran: Pardis Publications [in Persian].
- Akidi, M., Parsa, A & Elhampour, H. (2020). The Role of Curricula in the Development of Job Skills, Job Expectations and Employment Chances from the Viewpoints of Agricultural Students and Graduates. **Agricultural Education Administration Research**, 53: 183- 162 [In Persian].
- Alvarez, B. (2004). **Critical Policy Issues The Development of Secondary Education. Beyond Basic Education- Secondary Education in the Developing World**. A Series of Essays Published by the Academy for Educational Development and the World Bank Institute.
- Arabi, S., Hosseini, S. R & Azizi, M. (2022). An Entrepreneurship Education Model in the Iranian Technical and Vocational Education System. **Journal of Curriculum Studies**, 17 (66): 113-138 [in Persian].
- Ay, T. S., & Acar, S. (2016). Views of Classroom Teachers About the Acquisition of Entrepreneurial Skills. **Electronic Journal of Social Sciences**, 15 (28): 960-976.
- Binaghi, T & Saeedi Rezvani, M. (2001). Investigation of the Curriculum Design System of Applied Scientific Higher Education Courses and Providing an Appropriate Model. **Proceedings of the National Conference on the Application of Educational Technology in Higher Education**. Arak [in Persian].
- Darvishan, A., Taslimi, M. S & Hakimzadeh, R. (2019). Designing A Model of Employability Skills for Higher Education Graduates (Case Study: SMEs In Tehran Province). **Journal of Higher Education Curriculum Studies**, 10 (19): 7-39 [In Persian].
- Emadzadeh, M. (2009). **Economics of Education**. Isfahan: Jihad Daneshgahi Publications [In Persian].
- Farang, M., Farnoosh, M., Abolghasemi, M & Ghahremani, A. (2023). Identifying Barriers and Solutions To Develop The Employability of Bachelor's Graduates In Behavioral Sciences Courses. **University management**, 1 (3) [In Persian].
- Garcia, J. G., Losada, A. S & Comesana, M. C. (2014). Prospects for Social Employment Insertion of Graduates in Pedagogy in the Autonomous Community of Galicia. From the University to Labor Market. **Procediasocial and Behavioral Scinces**, 139: 412- 418.
- Gholamzadeh, Z. (2024). Productive Schools that Build the Modern Islamic Civilization. **Monthly Magazine of the National Productivity Organization of Iran**, 52: 5-6 [in Persian].
- Hadizadeh, M., khosravibabadi, A., Assareh, A & Norouzzadeh, R. (2020). Designing a Competency-Based Curriculum in Higher VET Education (Case Study: University of Applied Sciences). **Research in Curriculum lanning**: 17 (39): 1- 21 [In Persian].
- Hassani, M., Moghadam, M & Azadi, L. (2024). Identifying Factors Affecting Employment-oriented Curriculum in the Country's Higher Education System with a Qualitative Approach, **The First National Conference on Innovative Approaches to the National Curriculum in the New Ecosystem**, Urmia [in Persian].
- Hosseini, S.A., Gholtash, A, Ranjbar, M & Mohammadjan, S. (2023). Designing and Validating the Model of Family Economics Curriculum for Second Secondary level in Iran. **Journal of Islamic Life Style Centeredon Health**, 7 (1): 188-198 [In Persian].
- Imron, A. (2017). Developing the English Syllabus for the Electrical Engineering As Vocational Study Program In Polytechnic. **The journal of Humanities and Social Science**, 22 (10): 41- 50.

- Jafari, R, et al. (2016). Determining the Factors Affecting Employment in Iran with Emphasis on Infrastructure During 1979- 2014. **Third International Conference on Management and Economics, with a Focus on Resistance Economy** [In Persian].
- Karakaya, G., Plasman, R & Rcyx, F (2007). *Over-Education on the Belgian Labour Market. Compare*, 4 (37): 13- 32.
- Kaykha, A. (1401). Analysis of the Causes and Factors of Unemployment Among Graduates in Higher Education. **Quarterly Journal of Marine Science Education**, 9 (28): 21- 39 [In Persian].
- Khavari, S., Seraji, F & Yousef Zadeh, M. R. (2023). Technological Entrepreneurship Curriculum in Elementary School: A Systematic Review Method. **Journal of Curriculum Studies**, 18 (68): 57-78 [in Persian].
- Malekipour, A. (2023). Designing the Entrepreneurship and Career Curriculum based on Successful Operational Projects: Stuart Mill Comparative Methodology. **Research in Curriculum Planning**, 19 (48): 172-188 [In Persian].
- Maleki1, N., Moosavi, S. M & Golestaaneh, M. (2025). Preparing Students for the Future in Iran, Turkey, and Malaysia as Indicated by the Occupational Preparation Indices Identified in the High School Chemistry Textbooks. **Quarterly Journal of Education**, 40 (4): 223-242 [In Persian].
- Matin, N. (2018). **Studying the Employment Status of Graduates of Vocational Training Programs** (Research Project). Educational Research and Planning Organization, Institute for Educational Studies, Research Institute for Curriculum Planning and Educational Innovations [In Persian].
- Mazruei, A. R. (2007). Culture, Identity and Youth. **Fars News Agency, Wednesday** [In Persian].
- Mohammad Ali, M & Bayat, M. (2020). Investigating the Performance of Teaching a Skill to Students (Subject of Article 6, Law on the Goals and Duties of the Ministry of Education). **Office of Education and Culture Studies, Islamic Parliament Research Center** [in Persian].
- Nasiri, M. (2016). **The Role of the Educational System on the Development of Contemporary Iran**. Tehran: Hawza and University Research Institute [In Persian].
- Norton, T. (2008) Graduate Employment and Earnings: are Universities Meeting Student Expectations? **Unassigned**. 1: 1- 27.
- Omar, C. M & Rajoo, S. (2016). Unemployment Among Graduates in Malaysia. **International Journal of Economics, Commerce and Management**, 26: 367- 374.
- Parsamehr, A., Jafari Harandi, R & Shafipour Motlagh, F. (2020). Dimensions and Components of Change for Teachers' Viewpoints in Entrepreneurial Training: A Qualitative Model. **Journal of Curriculum Studies**, 15 (58): 205-228 [in Persian].
- Razavizadeh, N & Varshavi, S. (2012). Exploration of the Implementation Challenges and Obstacles of the Educational Guidance Program. **Educational and School Studies**, 11 (3): 405 - 435 [In Persian].
- Rahdari, M., Nasr, A. R., Nili, M. R & Torkladani, B. (2015). Evaluation of Professional Skills and Employment Status of Undergraduate Graduates in Information Technology Engineering. **Quarterly Journal of Research and Planning in Higher Education**, 21 (2). 24-1 [In Persian].
- Sabeti, M., Sepehr, M .H and Ahmadi, F. (2014). The Role of Higher Education in National Development. **Iranian Journal of Social Development Studies**, 6 (4): 59- 71 [In Persian].
- Shaari, M. S . (2014). Education-led Economic Growth in Malaysia. **SOP Transactions on Economic Research**, 1 (1): 27- 32.
- Shariatzadeh, M. (2013). The Process of Students' Transition from School to the Iranian Labor Market. **Quarterly Journal of the Development of Technical and Vocational Education and Work Knowledge**, 9: 8- 15 [In Persian].
- Shariati, F., Aminbidokhti, A. A & Najafi, F. (2019). Presenting a Model for Improving the Quality of Technical and Vocational Education, Considering the Requirements of a Knowledge-based Economy. **Quarterly Journal of Research in Educational Systems**, 13 (47): 41- 54 [In Persian].
- ShafiAbadi, A. (2011). **Educational and Career Guidance and Counseling (Concepts and Applications)**. Tehran: Samt Publications [In Persian].
- Shafiepour Motlagh, F., Gholtash, A & Moslehi, N. (2025). Identifying the Dimensions and Components of the Alpha Generation Motivational Curriculum in Entrepreneurial Schools and Providing a Model. **Journal of Curriculum Studies**, 20 (77): 129-160 [in Persian].
- Valian, N., Zamani Moghaddam, A & Ghorchian, N. (2025). Investigating the Effective Components on the Employment Generation Model in Technical and Vocational Education with an Investment Approach (case study: Tehran Province). **Financial Economics**, 15 (58): 629- 753 [In Persian].

- Yao, Y. (2019). Does Higher Education Expansion Enhance Productivity?. **Journal of Macroeconomics**, 59: 169- 194.
- Yadegarzadeh, G. M. (2017). The Elements of Occupation in the Curriculum. **Journal of Higher Education Curriculum Studies**, 8 (15): 135- 178 [In Persian].
- Yayilgan, S. Y, et al (2015). *Knowledge, Technology and Innovation: Opportunities, Issues and Challenges of KTI transfer Between Norway and the Balkans countries*. **In Information Technology Based Higher Education and Training, International Conference**, 1- 7.
- Yarmohammadzadeh, P., Mahdiyoun, R & Gholipour, S. (2019). Identifying Factors Affecting the Promotion of Entrepreneurial Culture in Vocational and Technical Schools: a Combined Approach. **Quarterly Journal of New Approaches in Educational Management**, 10 (2), 35: 35- 55 [In Persian].
- Yousefi, S., Salimi, L & Fallah, V. (2025). Developing a Curriculum Model for Economic Education based on Entrepreneurship for Middle School. **Journal of Curriculum Studies**, 20 (77): 1-36 [in Persian].